

A black and white portrait of a man with a large, curly wig, looking slightly to the right. He is wearing a dark, buttoned coat over a white shirt. The background is dark and textured.

**Om grabben som fick
en egen väg
*Gabriel Ribbing***

“Det var en kul artikel om Malla Silfverstolpes väg i Solhjulet Runt. Men min allmänbildning är tyvärr sämre än så. Vem var “Ribbing” som i Ribbings väg? Jag har adressen Ribbings väg och är nyfiken. Och ibland frågar bekanta på besök, men jag har inget svar. Någon sa att den döpts efter han som mördade Gustav III. Skriv gärna om det i Solhjulet Runt!”

Förslag i boendeenkäten år 2005

Det är Gabriel Ribbing som fått ge namn till en gata här i Edsberg, Sollentuna. Han har av någon anledning nästan helt glömts bort av historien och när han i dag, 300 år senare, alls nämns – är det enbart för att han gifte sig till Edsbergs Slott. Det är utan tvekan ett mycket orättvist öde för en man som deltog i slaget vid Poltava, flydde till Turkiet, var med när Karl XII blev skjuten i Norge och slutligen bets ihjäl av en kräfte.

Född i ett rusligt u-land

Gabriel Ribbing formellt med tillnamnet “af Zernava”, för att skilja ut honom från övriga delar av den vittförgrenade släkten Ribbing, föds 1679 i ett Sverige som med dagens mått mätt inte ens var ett u-land. Medellivslängden var knappt 35 år. Som en jämförelse kan nämnas att den ligger på över 46 år i dagens Afghanistan. Afghanistan anses då vara ett av världens i dag minst utvecklade länder och har nu en spädbarnsdödlighet på knappa 15 procent – i Sverige var motsvarande siffra på 1700-talet långt över 20 procent.

Även på ett annat plan finns likheter mellan den tidens Sverige och dagens Afghanistan. Genom ett kungligt påbud gällde straffbestämmelserna i gamla testamentet som svensk lag. I andra Mosebok står det att “en trollkona skall

du icke låta leva” och under åren precis före Gabriels födelse låg röken tät över Sverige från bålen där “häxor” brändes. Trolldom var det femte vanligaste skälet till en dödsdom i mitten på 1600-talet. Men även de som sysslade med det som vi idag skulle kalla otrohet (enkelt och dubbelt hor) skulle helst avrättas. Att avrättningarna var offentliga var en självklarhet och dessutom var de ett mycket uppskattat folknöje.

Nåväl – i den här tiden, föds Gabriel som den yngste sonen i en syskonskara på sex.

Växer upp i kungens närhet

Familjen Ribbing var en del av Sveriges absoluta maktcentrum med mycket goda förbindelser med hovet. Pappa Leonhard Ribbing, som i sin ungdom tjänat direkt under både Drottning Kristina och Karl X Gustaf, var nu landshövding i Gävleborg, Norrland och Härjedalen. Farfar Peder Ribbing hade i sin tur tjänat under Gustaf II Adolf och varit landshövding i Göteborgs och Älvsborgs län. Det var Peder som sett till att familjen adlats som friherrar i mitten av 1600-talet. Det kompletterade efternamnet “af Zernava” kom till när Peder fick en lantegendom “Czarnovo” – numera i Polen, men då låg det i Preussen – i present av den

svenske kungen. Det blev ett tillskott till familjens redan synnerligen stora förmögenhet. Man får inte glömma bort att krig – med obligatorisk plundring – var den tidens sätt att bli rik. En yuppie på 1600-talet var militär. Krig var den tidens, om inte enda så i vart fall enklaste, sätt att bli rik. Farfar Peder ägde också Boxholm i Östergötland, Julita i Södermanland, Stenhammar i Sörmland och Säfsnäs i Kopparberg. Fyra ordentliga jordegendomar med tillhörande slott.

Soldat under Karl XII

Gabriel växer således upp med silverskeden väl instoppad i munnen. För folk i allmänhet är det annars svåra tider. Det sista årtiondet av 1600-talet drabbas Sverige flera år i följd av en katastrofal missväxt. Folk svalt ihjäl i drivor och packades ner i massgravar. En uppskattning påstår att det bara i Finland – på den tiden ett län i Sverige – svalt ihjäl 80.000 människor under 1697 – för övrigt samma år som Karl XII blev kung.

Sverige hade annars legat i krig med i princip alla länder som finns, men tillfälligt råder fred, delvis i väntan på att den bara 14 år gamla kungen skall växa till sig. I den här tiden gör Gabriel en snabb militär karriär. Först i ett svenskt regemente stationerat i Stade (stad i norra

Tyskland) och därefter, 23 år fyllda, som soldat i Sveriges krig mot Polen. Här kan det kanske vara lämpligt att som hastigast påminna sig varför i himlens namn Sverige hade en armé i Polen.

Tokig diktator

Karl XII var inte som andra pojkar. I dag hade han sannolikt lästs in direkt. Men som kung precis i början av 1700-talet var läget ett annat. Den unge Karl sätter kronan på sitt eget huvud som 15-åring och Sverige blir därmed helt och hållet hans egendom inför Gud. Det kan verka lite bekymmersamt med en enväldshärskare, vars hobby, berättas det, är att hugga huvudet av levande hästar och kor. (Eller "modigt" sticka ihjäl vilda björnar med en spetsig pinne.) Som 16-åring driver han också aggressivt igenom att man skall börja avrätta äktenskapsbrytare igen. Känslokyran hos monarken verkar total och den som till äventyrs protesterar döms raskt till döden.

När Ryssland, Danmark och Polen så gemensamt angriper svenska besittningar år 1700 muckar man helt klart gräl med fel snubbe. Karl XII:s pappa, det vill säga Karl XI, har byggt upp Europas, kanske världens, bästa och modernaste armé. Och sonen tvekar inte ett ögonblick – redan i augusti kapitulerar Danmark inför den svenska krigsmaskinen anförd av kungen själv – efter en snabb omgruppering i november är det Rysslands tur och i slaget

Ribbingens väg byggs under slutet av 50-talet när Edsberg exploateras. Den här bilden med texten "Ribbingens väg anläggs" på baksidan är från sommaren 1958 och fotograferad av Gösta Ask.

vid Narva vinner Sveriges 10.000 man en förkrossande seger över Rysslands 40.000 man – så är det dags att ta i tu med Polen.

Hjältekonungen sätter fart

När den Svenska ockupationen av Polen inleds 1702 är det början på en period om nästan femton år när Gabriel

Ribbingens öden löper parallellt med "hjeltekonungens". Tre år tar det för den svenska armén att slutligt besegra den polska och det är sannolikt inget kul krig att delta i – om nu något krig kan vara det. En samtida iakttagare beskriver den svenska armén som "sextontusen svältfödda, halvnakna soldater med dåliga

FAKTA | Familjen Ribbing har i 700 år haft sina fingrar med i alla betydande händelser i den Svenska historien

Familjen Ribbing är en av Sveriges äldsta adliga familjer. Sedan 1200-talet har det, nästan varje gång, något av betydelse hänt i den svenska historien stått en Ribbing alldeles intill.

En av de första gångerna som släkten Ribbing sätter avtryck i historien är när en av anfäderna skälls ut av den **Heliga Birgitta**. Vi befinner oss då i början av 1300-talet och Birgitta – känd för sina fantasifulla och grafiska vredesutbrott – ger sig på sin svärson Sigvid Ribbing. I en av sina uppenbarelser säger Kristus (sic!) enligt Birgitta ut svärsörens "dagar skall förkortas, hans säd skall ej bära frukt, hans hopsamlade rikedom skall andra röva, och han själv skall dömas som den uslaste rövare". Retoriskt skickligt, som alltid, anspelar Birgitta – förlåt Jesus – på namnets ursprungliga betydelse "landstrykare", "våldsman"

och skurk i allmänhet. Medlemmarna i ett Robin Hood -liknande rövarband i skogarna mellan Sverige och Norge i början på 1200-talet kallades "ribbungar".

Så följer ett par hundra år av Ribbingar som "riksråd", "häradshövdingar" och "lagmän". Seved Ribbing skickas av **Gustaf Wasa** att övertala skåningar att gå med i Sverige. Två Ribbingar – blott 6 och 8 år gamla – avrättas i **Jönköpings blodbad** av barbariska danskar. Peder Ribbing är munskänk åt **Erik XIV**. En annan, Seved, är kompis med **Karl IX** och bär riksnnyckeln vid kungens kröning 1607 och hamnar sedan i förmyndarregeringen för **Gustav II Adolf**. En är guvernör på Gotland, en annan landshövding över "öster norrlanden" och en tredje kammarherre hos drottning **Ulrika Eleonora**. Men samtidigt är släkten stor och består av ett

antal huvudgrenar – i huvudsak sker denna uppdelning under 12 och 1300-talet. Några släktgrenar dör ut, medan andra finns kvar ännu i vår tid. Släkten räknar i dag, sin härstamning i smått fantastiska 22 generationer.

Den släktgren som Gabriel Ribbing tillhörde (Zemava) skilde sig på 1200-talet från "Österbygrenen". Ett släktled som med tiden i sin tur skulle dela sig till "Hvargransgrenen" vilken på 1700-talet blev den "grevliga" grenen av familjen. Där dyker en **Adolf Ludvig Ribbing** upp – en man som för alltid totalt skulle sabba varumärket "Ribbing". En gemensam anfader på 1100-talet - Peder Ribbing - är alltså det enda som Gabriel och Adolf Ludvig har gemensamt.

Gustav III mördas, som bekant den 16 mars 1792, på Kungliga operan i Stockholm. Han omringas av ett antal, av vad

som i dag skulle ha kallats "terrorister", och någon skjuter kungen med pistol. Bland terroristerna finns Adolf Ludvig Ribbing och den med mordet än mer förknippade "Anckarström". Vem som sköt vet man inte säkert - Adolf Ludvig säger efteråt att det var han. Men Anckarström pekas annars oftast ut som den verkliga mördaren. (Här kan man skriva hur mycket som helst, men det får man inte, så det blir ett snabbsammandrag.) Adolf Ludvig döms till döden, benådas, förvisas ur landet, byter namn till först "Bing", sedan "Fredricsson" och slutligen "de Leuven". Han dör 1843 i Paris och med hans son dör hela den här grenen av familjen Ribbing ut.

Men som sagt släkten – fast andra delar – tar inte slut med detta, även om makten och inflytandet minskar – ungefär jämnt med kungens minskade makt.

hästar”. Det är ett hjärtlöst och grymt krig som också går ut över civilbefolkningen. Får den svenska armén stryk någon gång så ger kungen omedelbart order om att bränna alla gårdar i området. Då “skonas intet barn i vaggan”, som kungen själv skriver i sina order.

Krig i Guds namn

Det är ett hårt – för att inte säga sadistiskt – regemente som kungen för även mot de egna. En korpral som “hädar” (han är full och läser på ett “hånande” sätt upp en psalm) döms till döden. För kriget vilar på en stark religiös övertygelse (inte heller här helt olik den man ser bland de stridande i Afghanistan, för att fortsätta den liknelsen). Fotfolket manades i självmordsuppdrag med att “ingen kula träffar människan utan Guds vilja, antingen man går rätter eller lutar”.

Männen tubbades att bränna och dräpa i den allra högstes namn. Samtidigt var kungen själv oerhörd vidskeplig och mörkrädd (han sov gärna med sitt huvud vilande i en soldats knä – en krigarkungs totala paradox).

Under det sista året i Polen - i höjd med sin tjugofemte födelsedag – blir Gabriels häst skjuten under honom i ett fältslag. Han överlever märkligt nog, vilket i sig är en så ovanlig händelse att berättelsen bevarats fram till idag. Man sköt gärna mot hästen eftersom det var ett stort och bra mål att sikta på – och utan häst var man i princip chanslös på slagfältet. Officerare kunde i det läget lägga beslag på någon soldats häst. När kungens häst blev skjuten fick en officer i sin tur släppa till sin. Exempelvis fick Johan Gjerdda “frivilligt” lämna sin häst till kungen vid ett sådant tillfälle. “Gjerdda ger mig häst”, sa kungen befallande och så lyfte man den sårade Gjerdda av hästen och lämnade honom åt sitt öde på slagfältet. Gjerdda överlevde och blev adlad av kungen som tack för hjälpen. “Då vår häst blev skjuten, strax steg av sin, och Oss den samma gav” står det på familjen Gjerddas sköldebrev (“oss” är såklart kungen i så kallad Pluralis Majestatis).

In i historiens mörker

Berättelsen om den skjutna hästen under Gabriel Ribbing är faktiskt en av de få personliga saker som man vet om honom. Under ett par år krigar den svenska hären

och Gabriel lite i Sachsen (Norra Tyskland) men 1707 är det dags att ge sig på Ryssland. Det är början på fyra år av ofattbart lidande för den svenska armén och för den civilbefolkning som råkar hamna i dess väg. I huvudsak levde soldaterna på det som gick att plundra i området som man för tillfället slog i. Hären var på det sättet självförsörjande, men priset för de som stod för försörjningen var högt. Ryssarna tillämpar då det som kommit att kallas “den brända jordens taktik”. Man valde helt enkelt att själva plundra, bränna, förgifta och ödelägga det egna landet i takt med att man retirerade. Planen var lika enkelt, genial som brutal; att rädda det egna landet genom att omsorgsfullt förstöra det. Det mänskliga lidandet på båda sidor var ofattbart.

Hoppсан så var man i Turkiet

Karl XII tvingades så söder ut mot Ukraina och vintern mellan 1708 och 1709 är en av de kallaste någonsin. Svältande svenska soldater i tält frös ihjäl i tusental. När det ryska äventyret inleds är närmare 50.000 svenskar med på resan, efter den här vintern är knappt hälften kvar i livet. Ytterligare 7.000 svenskar slaktas i det berömda slaget i Poltava. Och här finner “hjaltekonungen” det för gott att fegt fly fältet. Natten till den 1 juli 1709 tar sig

kungen med ett par tusen man över floden Dneper och hamnar så i Turkiet. Och med på flottarna – byggda i panik av brädor från en närbelägen kyrka – som fraktar svenskarna över den 3 kilometer breda floden finns Gabriel Ribbing (genom en historiens slump finns på samma flotte som Gabriel också Johan Sebastians Bachs bror Johann Jacob Bach).

Så gick det åt skogen

Kvar på den ryska sidan lämnas generalen Lewenhaupt och 16.000 svenska soldater. Läget är fullkomligt omöjligt och svenskarna kapitulerar. Alla svenskar som fortfarande är i livet blir ryska krigsfångar. Allt sedan den dagen har stor-svenska historiker träget försökt att lägga ansvaret på Lewenhaupt. “Hade bara Kungen lett sina trupper i strid så hade allt ordnat sig”, säger man trosvisst. (Just den här, lite fåniga historiska disciplinen, där man funderar över “vad hade hänt om” kallas på fackspråk “kontrafaktisk historia”). Alla dessa “om” för att bevara bilden av den ofelbare “hjaltekonungen”, men sannolikt förhindrade Lewenhaupt ett blodbad. Till vilken nytta kan man fråga sig eftersom bara 4.000 lyckades överleva den ryska fångenskapen och först 20 eller 30 år senare ta sig hem till Sverige.

En teckning av Edsbergs slott från 1743 - det vill säga året efter Gabriel Ribbings död. I pennan höll Olof von Dalin som då är kunglig bibliotekarie, men senare “rikshistorograf”.

Så sitter Gabriel Ribbing fast med kungen i Turkiet. Och Sverige ligger öppet för anfall. Danmark anfaller Sverige, Ryssland anfaller Sverige, Preussen anfaller Sverige, Hannover anfaller Sverige och snart har Sverige förlorat stora delar av sitt territorium (Finland och Baltikum till Ryssland och Svenska Pommern till Preussen).

1712 skickar kungen hem Gabriel Ribbing till Sverige för att bygga upp en ny armé. Gabriel missar därmed den berömda "kalabaliken i Bender" med några månader. (Det är en fascinerande del av den svenska historien, men koppling till bostadsrättsföreningen Solhjulet är inte uppenbar – då den redan svaga kopplingen genom Ribbing inte finns – så om den får den intresserade läsa någon annanstans). Gabriels resa till Sverige går inte helt smärtfritt för nästan hemma tillfångatas han av danskarna och sitter fast i ett av deras fångelser några månader. 1713 landstiger Gabriel på svensk mark.

Så kopplingen till Edsberg

Tillbaka i Sverige inleder Gabriel arbetet med att verkställa ordern från kungen. En ny armé istället för den som kungen hade slarvat bort. Parallellt med detta uppbyggnadsarbete passar Gabriel på att gifta sig med Ulrika Eleonora Oxenstierna. Hon har, lite av en slump, ärvt Edsbergs Slott ett par år tidigare. Egentligen var det tänkt att hennes äldre bror Gabriel Adolf skulle ärva Edsberg, men han stupar som så många andra svenskar i Poltava. 1714 blir därför Gabriel Ribbing formellt herre över Edsberg, en anknytning som gör att man över 200 år senare döper en väg efter honom.

Samma år i november lämnar Karl XII Turkiet och rider på bara 14 dagar hem till Sverige. Det handlar om en ritt på 2.150 kilometer och självfallet innebär det att kungen fysiskt rider ihjäl ett antal hästar. Men om man tänker bort hästarnas öde så handlar det om en idrottslig prestation av stora mått. Resten av svenskarna kommer fram till Sverige först i mars året efter.

I Norge tar kriget ordentligt slut

Med den armé som Gabriel byggt upp anfaller kungen utan framgång Norge. Ett andra anfall slutar, som bekant, med att kungen söndagen den 30 november

skjuts till döds vid Fredrikshalds fästning. Och med det packar Sverige omedelbart ihop sitt norska fälttåg. Utan den despotiske kungen är det ingen som har lust att fortsätta efter 18 års oavbrutet krig. Förutom allt annat elände fryser delar av den svenska hären ihjäl i de jämtländska fjällarna, under flykten hem till Sverige. Men Gabriel klarar sig helskinnad hem och fortsätter under några år som chef för Östgöta kavalleriregemente. 1721 när Sverige äntligen sluter fred med Ryssland lämnar han det militära.

Det finns en stark koppling mellan Östergötland och Gabriel och det är Boxholm och Ulvåsa. Det senare har han ärvt av sin bror Pehr Ribbing. (Pehr har kommit ihåg betydligt bättre av historien än Gabriel, inte minst beroende på att Pehr under en tid var lantmarskalk – det vill säga landets högsta ämbete, självfallet efter regenten. Men i det vakuum som uppstod efter Karl XII:s död var Pehr i praktiken kung under våren 1719. Han dör dock, ogift och utan barn, efter bara fyra månader på den posten.)

Många barn enda spåret

Gabriel och Ulrika Eleonora får tio barn. Men när Gabriel själv inte längre finns i hjältekungens närhet försvinner han i historiens dimma och man vet faktiskt inte ens säkert var han ligger begravd. Under de sista tio åren av sitt liv är spåren efter honom begränsade till sådant som han inte blev. Han blev inte president i Krigskollegium trots att man funderade på ge honom den utnämningen 1732. Han blev inte heller riksråd 1739. Detta därför att han likt 14 andra valde att tacka nej.

Det är på sätt och vis häpnadsväckande att Gabriel, trots sin framskjutna position, satt så få spår i historien. I litteraturen är han helt förbigången. I Peter Englands synnerligen intressanta bok om Poltava – nämns Gabriels namn inte en enda gång. I den senaste biografien (Bengt Liljegren) om Karl XII – inte ett ord. I Grimbergs nästan fänigt omfattande svenska historia – en gång på sidan 141 i band 5. ("Konungen sade till baron Gabriel Ribbing, sedermera generallöjtnanten: "Rålbamb är ond på mig och är nu turk"). Det är allt!

Men man vet att Gabriel efter kungens död gav sig i kast med ett antal bygg-

Bildbeviset - om det nu var någon som trodde att vi hittat på "Ribbings väg" bara för att få skriva om svensk 1700-tals historia.

projekt, varav ett skulle leda till hans död 1742. På Boxholm börjar bygget av en kanal mellan två sjöar på egendomen. Enligt familjesägen (som det berättas av Dagens Nyheter med råd om vett och etikett – i boken "Ätten Ribbing") varnas Gabriel av "Sjörået" – alltså vattnets ande eller "Näcken" – som verkligen inte vill bli störd av någon nymodig kanal. Riktigt hur varningen förmedlas är oklart, men Gabriel, som sannerligen sett värre saker i livet, låter sig inte avskräckas. På besök där kanalen grävs blir Gabriel dock sålunda biten i foten av en kräfta och han dör av förgiftning. Sjörået vinner genom sin utsända våldsverkare – kräftan. Det stora kanalprojektet avbryts när Gabriel dör – den grävda gropen finns kvar än i dag och kallas fortfarande i folkmun för den "Ribbingska fåfångan".

Gabriel har vid sin död styrt över Edsberg i knappa 30 år, men nu får hustrun "tillbaka" Edsberg med tillhörande slott. Hon lämnar det dock snart vidare till tre av sina döttrar. Döttrarna (egentligen deras män) säljer raskt efter mammans död – 1754 – slottet vidare till familjen Rudbeck. Den familjen bor därefter på Edsbergs slott fram till 1956 – men det är som det brukar heta en annan historia. 🐉